

mes com Jané, que han fet que «contra pronòstic dels savis, dels entesos i dels realistes un poble sobrevisqui a llargs períodes d'ofec polític i cultural», i Carles Puigdemont, president perseguit i exiliat —com Companys, també màrtir, com Irla, com Tarradellas—, qui reivindica, a la vegada que la normalitat política, la normalitat lingüística —«que a Catalunya és una cosa excepcional», com denunciava Martí Gasull—, per a la qual homes com Jané han treballat tota la vida.

Aquest llibre, *El Barrufet Gramàtic*, coordinat per Jordi Manent i publicat per l'editorial Base, que dirigeix Santi Sobrequés, és una aproximació seriosa i alhora entranyable a la vida i l'obra d'aquest home polifacètic, digne epígon de Pompeu Fabra, que ha estat, que és, Albert Jané.

Vigència i reivindicació de Pau Faner

JOSEP CAMPS ARBÓS

Universitat Oberta de Catalunya

jcampsar@uoc.edu

D. A. (2019): Diversos autors, *Pau Faner, fabulador*, a cura de Pilar Arnau, Ismael Pelegrí i Josefina Salord, Lleida, Maó: Punctum, Institut Menorquí d'Estudis.

És una certesa afirmar que Pau Faner és el nom més representatiu de les lletres menorquines actuals. Ho avala tant una obra prolífica, que abasta una cinquantena de títols publicats entre novel·les, aplecs de contes, teatre i literatura infantil i juvenil, com els nombrosos premis en llengua catalana —i algun en castellana— amb què ha estat guardonada (Sant Jordi, Ciutat de Palma, Víctor Català, Josep Pla, Sant Joan, Nadal...). Ara bé, la importància de la producció faneriana contrasta amb els escassos estudis que se li han dedicat; cal destacar, en aquest sentit, les monografies de Joan Cantavella *Els arriscats treballs de Pau Faner* i de Joan F. López Casasnovas *Pau Faner: la força de la imaginació fabuladora*. El volum que ressenyem, que aplega els treballs del Congrés Internacional Pau Faner, celebrat del 3 al 5 de novembre de 2017 a Ciutadella i organitzat per la Secció de Llengua i Literatura de l'Institut Menorquí d'Estudis, serveix per a omplir, en bona part, aquest buit bibliogràfic i esdevenir, com s'indica a la presentació, un «llibre de referència» (p. 7) sobre l'autor.

Les dues conferències amb què s'obre el volum fixen les coordenades sobre les quals caldria analitzar l'obra de Faner. La primera, «Espacio, historia y fantasía en la obra narrativa de Pau Faner», de Julio Peñate Rivera, en presenta una lectura global a partir dels tres eixos que s'esmenten al títol i que es desgranen amb abundants exemples: l'espacial, la condició insular de l'autor (es posa de relleu la ingent quantitat de personatges que abandonen Menorca amb una tipolo-

gia de motivacions ben variada); el tractament de la història de l'illa en els textos (des dels primers temps fins a l'actualitat); i el component fantàstic (el reiterat transvasament entre el real i el meravellós). El treball finalitza amb la presentació d'una sèrie de línies de força que es poden resseguir en el conjunt de la narrativa de Faner: el desplaçament, l'alteritat, la llibertat o la complexitat discursiva, entre d'altres. La segona conferència, «L'obra de Pau Faner en el marc de la generació dels setanta», d'Àlex Broch, analitza l'evolució de la seva narrativa mitjançant dos talls diacrònics. El primer inclou la producció inicial (*Contes menorquins, L'arcàngel, Un regne per a mi*), adscrita a un grup generacional concret (Terenci Moix, Biel Mesquida, Montserrat Roig, Maria Antònia Oliver...) i amb qui comparteix arquetips com la rememoració de la infantesa, l'accés al món adult, els cicles generacionals o l'estil narratiu (en què plana l'ombra de *Cien años de soledad*, de Gabriel García Márquez). Altrament, Broch qüestiona el concepte de «realisme màgic», la inversemblança narrativa, aplicada al conjunt de l'obra de Faner. A partir de la dècada dels vuitanta es distancia dels companys generacionals en tant que pren el temps històric com a base de l'ambientació en la seva narrativa i posa l'accent en un personatge menorquí (*Fins al cel, Flor de sal, El cavaller i la fortuna, Mal camí i bon senyor*). El segon tall ens apropa a les darreres novel·les (*Les bodes del diable, El mal de la guerra i L'amor del capità Gavina*), publicades al segle XXI, en què l'autor, a partir dels pressupòsits de la novel·la d'aventures, planteja la coneguda lluita dual entre el bé i el mal.

Les cinc ponències següents responen a l'intent d'aprofundir en els diversos àmbits de la creació faneriana. Les tres primeres se ceneixen al gènere de la narrativa, el predominant pel que fa a la quantitat de llibres editats. Així, «Pau Faner pels camins de l'aventura (de la ventura?). *Amor omnia vincit*», de Joan F. López Casasnovas, ens dona notícia de la trilogia composta per *Les bodes del diable, El mal de la guerra i L'amor del capità Gavina*. Si bé es tracta de textos que cerquen l'èxit, cosa que els podria emparentar erròniament amb els *best-sellers*, «són obres més ambicioses del que deixaria entendre la mera qualificació de novel·les d'aventures, de trama més o menys lineal i bastant balzaquianes» (p. 61). L'article presenta una anàlisi acurada de cadascuna de les novel·les, que comparteixen un tema comú i ben actual: la justícia entesa com l'opressió del poderós sobre el dèbil. De les tres, se'n destaca *El mal de la guerra*: ambientada a l'època de Jaume I, recrea la Barcelona medieval, la història de la conquesta de Menorca i la història dels càtars; en paraules de López Casasnovas, ens trobem davant «d'una peça bàsica dins l'univers literari de Pau Faner, no sols per la forma narrativa que adopta, característica de l'estil i el llenguatge del nostre narrador, sinó també pel fons dels seus continguts» (p. 63). Un altre aspecte de la producció faneriana el comenta Ismael Pelegrí a «*Un fillet amb unes ales*. La mitificació de la infantesa en la narrativa breu de Pau Faner». Se centra en alguns aplecs de contes, poc atesos per la crítica, des de *La núvia del vent*, de mitjans anys noranta, fins a *El cant de l'alosa*, de la primera dècada d'aquest segle; uns reculls en què es recrea míticament la infantesa de Faner a Ciutadella (idealitzada en el context d'una societat preturi-

tica, els anys cinquanta del segle passat, en plena postguerra franquista), gens present en llibres anteriors com *Contes menorquins* o *El camp de les tulipes*, i que l'apropa a altres narradors insulars (Baltasar Porcel en seria el nom més rellevant). Per últim, Caterina Valriu, a «La narrativa juvenil de Pau Faner: un doll imparabla de fantasia», estudia les set obres publicades entre 1983 i 1997 adreçades a joves lectors. Prèviament, Valriu insereix la narrativa faneriana en el seu context històric i cultural i remarca la novetat que significa allunyar-se del realisme que preconitzaven autors com Joaquim Carbó, Oriol Vergés o Josep Vallverdú, en tant que s'hi reivindica la fantasia (en la línia iniciada per Gabriel Janer Manila o Josep Albanell). Al treball, a més, s'hi fa un repàs del contingut de les obres estudiades, de les quals es destaca la trilogia *La dama de la mitja ametlla*: «en clau de rondalla meravellosa —de viatge iniciàtic—, Faner fa realitat amb aquests tres llibres un projecte ambiciós que és fruit de la seva passió per la literatura» (p. 121).

Les altres ponències tracten dos gèneres perifèrics respecte a l'eix central de la producció de Faner. Així, Francesc Foguet i Boreu, a «El teatre de Pau Faner en grau de temptativa», descriu els cinc textos teatrals de l'autor, redactats entre 1992 i 2010 —alguns dels quals encara inèdits. Si bé el públic de les seves obres no sempre és el mateix —n'hi ha d'adreçades al juvenil i d'altres, a l'adult—, aquestes peces mostren trets comuns com la passió per la fantasia, per la menorquinitat (l'ambientació històrica és fonamental) i per la temàtica amorosa. El recorregut per cadascuna d'aquestes obres permet a Foguet evidenciar el lligam que tenen amb la narrativa de l'autor, a manera de vasos comunicants: *El gorg Blau* —amb ecos que van de *Romeo i Julieta* fins a *Mar i cel*— remet a *El violí màgic* i *La dama de la mitja ametlla*, mentre que *Mon senyor* recorda *Per una mica d'amor* o *Moro de rei*. L'altra ponència, «Els atípics articles de Pau Faner», de Joan Cantavella, ens apropa a un dels aspectes més desconeguts de la producció faneriana. Publicats preferentment a *Última Hora* i a *Menorca*, els articles són qualificats d'atípics perquè no responen a models prefixats. Més descriptius que argumentatius, eviten la càrrega ideològica subjacent al gènere, i, a voltes, s'hi detecten elements fantàstics que els emparenten amb els textos narratius. Cantavella també ofereix una útil tipologia dels temes que ha exposat Faner.

Les comunicacions particularitzen aspectes apuntats a les conferències i a les ponències. La primera, «Ponts entre paraula i pintura en Pau Faner», de Francesc Florit Nin, planteja les relacions entre les dues activitats (Faner, no ho oblidem, és un destacat pintor): tot i tractar-se de llenguatges diferents, comparteixen els mateixos pressupòsits estètics, lligats al surrealisme i a la fantasia, com podrien ser el gust pels detalls (la minuciosa descripció), la sensualitat o la presència d'elements insòlits i absurds. Ben distinta és «El món vist des del carrer de Sant Bàrbara», de Josep Pons Fraga, en què es recupera una entrevista feta el 1975 a l'escriptor en els inicis de la seva carrera literària: s'hi recull l'impacte que van tenir els *Contes menorquins*, *L'arcàngel* i *Un regne per a mi* en el panorama cultural de l'època i que van servir per a fixar Ciutadella en el mapa literari català. Les altres dues comunicacions presenten qüestions relacionades amb la narrativa. «Dos ima-

ginaris neofantàstics dels setanta: *Contes menorquins*, de Pau Faner; i *Miracles i espectres*, de Joan Barceló», d'Andratx Badia, posa el focus en dos autors emergents als anys setanta (el segon prematurament desaparegut el 1980 quan encara no havia complert vinc-i-cinc anys) que comparteixen línies estètiques similars: la imaginació desbordant, el surrealisme, l'erotisme o l'escatologia, alhora que construeixen unes geografies mítiques i rurals, Ciutadella i Menàrguens (Vacallforges en l'obra de l'escriptor lleidatà). Badia compara els dos reculls i proposa, a partir de l'anàlisi detallada d'alguna de les narracions que els integren, que el neofantàstic —el conflicte entre el món real dels personatges i el fantàstic— és un element clau per a interpretar bona part de la narrativa catalana dels anys setanta. D'altra banda, Carles Cabrera, a «Un regne per a Pau Faner», efectua un minuciosa lectura de la novel·la *Un regne per a mi*, que va suposar un punt d'inflexió en la narrativa contemporània a Menorca: n'analitza aspectes tècnics i compositius (la incardinació passat-present, el tènue fil narratiu, la cronologia dels fets), el model lingüístic, les referències literàries o el paper de la geografia ciutadellenca. El volum es clou amb un parell de textos de la taula rodona sobre les traduccions de l'obra de Faner. En el primer, Pilar Arnau inventaria les traduccions de Faner a l'alemany, l'italià o el castellà (en aquest cas a càrrec del mateix autor amb el pseudònim d'Agatha Allen), mentre que, en el segon, Volker Glab planteja la seva experiència de traduir *Fins al cel* a l'alemany.

A tall de conclusió, podem asseverar que *Pau Faner, fabulador* és una aportació lúcida i documentada sobre els diversos vessants d'una obra literària que, per motius diversos, no ha gaudit encara del ressò acadèmic que hauria de tenir. I, al mateix temps, esdevé un merescut homenatge al seu autor.

Poesia experimental

MARIA SEVILLA PARIS
Universitat de Barcelona
msevilpa@gmail.com

D. A. (2019): Diversos autors, *Poesia experimental: poètiques, crítica i recepció*, Marc Audí, Glòria Bordons i Lis Costa (dirs.), París: Éditions Hispaniques, 2019.

Tal com ens expliquen Marc Audí i Lis Costa a la introducció, el volum que ens ocupa té el seu origen en les Jornades Internacionals de Poesia Experimental: poètiques, crítica i recepció, celebrades al MACBA el 25 i 26 d'octubre de l'any 2012, i que van comptar amb un gruix important d'intervencions acadèmiques d'àmbit nacional i internacional, però també amb una bona quantitat d'accions